

Kapten B. Stjernfelt:

Ett beredskapsminne från Västkusten

Andra världskrigets utbrott 1939 med överfallet mot Polen framtvingade omfattande beredskapsåtgärder i vårt land. I hög grad gällde dessa kustartilleriet, som av naturliga skäl haft och har stor betydelse i vårt lands kufförsvaret. — Mer än en "gammal" kustartillerist erinrar sig den dova stämningen dagarna före krigsutbrottet. — Världskriget ett faktum, permittenter återkallas, inkallelser. snabbtryckning av rörliga batterier mot Skåne. Men horisonten mörknade inte bara i söder utan även österut och efter urladdningen mot Finland måste KA skärpa bittet även på denna front.

Västkusten syntes ligga på läsidan men natten mellan den 8 och 9 april 1940 förändrade sig det strategiska läget totalt. Då drabbades Danmark och Norge av tyska blixtanfall och hotet mot vårt eget land blev överhängande.

Man kan föreställa sig vad det nya läget innebar för det 1939 uppsatta Älvsborgs kustartilleridetachment. Den långa frånvaron av ett KA-truppförband i fred på Västkusten gick icke att gottgöra: på den korta tid som nu stod till buds, hur mycket anslag som än ställdes till förfogande. Flottan fick bidra med kanoner, övriga KA-truppförband med folk. Sandsäckar fick ersätta armerad betong.

De militära dispositioner, som blev en följd av den 9 april, kom bl. a. att beröra KA 1 och där inte minst de unga män, som dagen innan mottagit sina första officersgaloner. De nybakade fänrikarna - - däribland författaren — höll bäst på att pröva sina röstresurser på årets värnpliktiga, då ordern korn. — De nyinryckta rekryterna skulle omedelbart hem-förlovas. Större delen av instruktionspersonalen och 300 nyinkallade beredskapare skulle i största hast omförflyttas till västkusten för att bemanna sex nyuppsatta, lätta KA-batterier. . Det var inte utan att fänrikshjärtat klappade raskare och det pirrade i maggropen vid tanken på att man snart skulle stå som batterichef tätt intill världshändelsernas centrum. Skulle man kanske få praktisk användning av den nyligen genomgångna skjutkursen...?

Förberedelserna gick med fart och en solig aprildag tågar 300 kustartillerister genom Stockholms gator mot Centralen för vidarebefordran västerut. Det är sannerligen ingen paradmarsch — någon musikkår går inte i täten — men det ligger en viss tyngd och beslutsamhet i stegen där truppen marscherar fram.

Så sätter militärtåget i gång. Vid stationer och broar står det poster och här och var pekar smäckra automatkanoner vakande mot skyn. På ett ställe snabbutspisas vi av vänliga lottor. Tåget rullar vidare och mörkret börjar falla. Plötsligt kommer order om att alla fönster skall avskärmas. Vi närmar oss mörklägningszonen, som då gällde bl a Västsverige. Utdelning av handvapenammunition sätts igång, 60 skott per man. Vi vill inte enbart vara hänvisade till bajonetterna om kriget redan är ett faktum, när vi kommer till Göteborg.

Tåget stannar med ett ryck — Göteborgs central.

300 kustartillerister tumlar ur med sin packning och ställer upp på den beckmörka perrongen. De olika battericheferna försöker hålla kännning med sin personal. Nummer och namn ropas upp och entoniga röster svarar i mörkret. En kraftig stämman i mörkret påkallar lystring, vi får våra order och i rekvirerade spårvagnar går färden ut till Nya Varvet. Inkvartering ordnas i gymnastiksalar och andra disponibla lokaler. Sömnen är kanske litet orolig den natten för de "gröna" battericheferna. Morgondagen är ett enda stort frågetecken.

Tidigt nästa morgon får vi i tur och ordning våra uppgifter på kommandantsexpeditionen. "Fänriken — chef för batteri XY vid Marstrand. Till förfogande för transport en trålare vid kajen här nere. Två lätta pjäser med ammunition ombord. Batteriet skall stå här (kryss i fältkartan). Kvittera ut ett förskott på 1.500 kronor i kassan. Det är ingen tid att förlora. Lycka till fänriken!" —

Ja, så lät det ungefär. Tankarna surrade i huvudet på fänriken. Kanonerna ombord på trålaren?? Så vaknade ett minne från den nyss avslutade sjökrigsskolan. "Major, jag anhåller att få batteri XY:s stridsbok." "Batteriets stridsbok? Någon sådan har vi inte. Batteriet fastställdes för några da'r se'n."

" Snart står chefen för batteri XY framför sin trupp och orienterar om uppgiften. Marstrand framkallar en liten ljusning i anletsdragen. Nu gäller det att utrusta, men några listor finns inte att gå efter.

— "Korpralen med dessa mannar, kvitterar ut i förrådet trassel, blånor, ficklampsbatterier, telefoner, signalblanketter, telefonkabel, tält, toalettpapper, spritlampor, tändstickor, spadar, taggtråd Ja, man kände sig nästan som en militär Robinson Cruse, som av försyren skänkts några timmars förberedelse före sin övistelse. Det finns emellertid inte lång tid till förfogande att tänka efter vad som behövs, och snart dunkar trålarerna i väg med batteribemanning, kanoner, trassel, tändstickor.

Och det blev skymning andra dagen. Framför vår trålares trubbiga förstäv höjer sig silhuetten av Carlstens fästning mot den rodnande aftonhimlen. Vi lägger till vid stadskajen, personalen ställes upp, poster avdelas. Trots mörkret kan man se, att mycket folk är i rörelse. De skockar sig snart vid trålarerna och tittar tysta på de båda kanonerna, som ligger ordentligt upplagda på däck. Men huvudstyrkan sätter sig i marsch genom det mörklagda Marstrand med kurs mot — Stadshotellet. Där har nämligen de militära myndigheterna ordnat utspisning för det nyanlända batteriet. I den ombonade matsalen på "Statt" närmar sig humöret snabbt toppunkten bland pojkarna. Vitklädda uppässare ilar fram med assietter och rätter av olika slag och behandlar oss som en välkommen början till den väntade turistinvasionen. Med milt våld lyckas batterichefen hindra silverbrickor med spetsiga glas att bjudas omkring. Vi hade ju inte kommit som sommargäster till Marstrand

Att det ännu inte var sommar får man sannerligen erfara nästa morgon. Den kalla havsvinden far tjutande mellan de låga trähusen och snöflingorna piskar i ansiktet, när batterichefen och hans "stab" med fältkartans hjälp letar sig fram till batteri XY:s batteriplats. Klippor upp och klippor ner, snöfyllda skrevor och isiga hållar — till slut är vi framme. Här skall det vara, men inga anordningar kan upptäckas. Äntligen ett spår! Några stumpar formvirke, ett par tomma cementsäckar och så hittar vi en liten betongplatta och så en till. En ring av gängade järn-bultar talar om att vi nu står vid batteri XY:s pjäsplatser.

Utifrån Pater Noster vräker sig havet grått och tungt mot de blågrå västkustklipporna. Vad som nu försiggår där bortom diset det vet man inte, men ortsbefolkningen i Marstrand kan berätta en hel del om

dagarna kring den 9 april. Från den gamla fästningen Carlsten har eldfenomen iakttagits, skottlossning och dova detonationer, tyska trupptransportfartyg har setts sjunka med stäven i vädret. Drunknade sjömän och soldater i gröna Wehrmachtuniformer har flutit upp längs Bohusländska kusten. Befolkningen har sett kriget på ganska nära håll. Men nu är det inte tid för några funderingar. Här gäller det att få upp kanonerna och det kvickt. Nu börjar en intensiv period. Det blir ingen lätt sak att få i land de tunga grejorna från trälaren med de primitiva hjälpmedel, som står till förfogande. Ortsbefolkningen är till god hjälp. Klippstranden blir vår urlastningskaj. Lördagen och söndagen går spårlöst förbi men rätt som det är, står kanonerna an-skjutna och eldberedda på sina platser i skydd av sandsäckar, signalförbindelse är etablerad. Den svenska igelkotten har fått ytterligare en tagg att stickas med.

Först nu kan batteri XY:s personal andas ut en smula, men mycket är ogjort. Skyddsrum skall anordnas, taggtrådshinder dras, kommandoplats och pjäsvärn byggas, en barack skall ersätta tältförläggningen och inte minst viktigast — batteripersonalen måste övas. — Dagarna går och valborgsmässoafton kommer Just den dagen får vi vår första erfarenhet av den allvarliga neutralitetsuppgiften, fast kanske inte på det sätt vi tänkt oss.

Batteripersonalen arbetar på skyddsrummen. Plötsligt ropar posten — "Flygplan riktning sju". Batterichefen blåser den anbefallda signalen i visselpipan. Pojkarna släpper litet sävligt verktygen och tar sina laddade gevär. Jaså, övning igen, kunde man läsa i deras ansikten. Lutad mot kommandoplatsens sandsäcksbröstvärn följer batterichefen med kikaren den svarta punkten, som hastigt växer. Den kommer utifrån havet rätt emot oss, höjden är väl 400. Med en gång framträder två svarta kors på de väldiga vingarnas undersida. "Skjut — det är en tysk!", är det kommandoord, som batterichefen får ur sig och batteri XY:s luftvärn öppnar omedelbart eld. D v s de tjugo disponibla mannarna tömmer med sina gevär M/96 så snabbt det går magasinerna mot den annalkande Dornierbombaren, allt enligt dåvarande bestämmelser i handvapensskjutinstruktionen (HSI).

Vad det nu beror på, girar planet 90° styrbord vid beskjutningen och styr söderut längs kusten. En "silljagare" (bevakningsbåt) i Marstrand öppnar eld med sin kulspruta, längre bort urskiljs 40:ors karakteristiska dunkande och litet senare hörs den dovare skottlossningen från tyngre pjäser. Svenska neutralitetsvakten har trätt i funktion.

Hur det gick för bombplanet fick vi inte reda på. Men på batteri XY är det nästan omöjligt att få personalen att återgå till arbetet. Pojkarna går bara och kramar sitt gevär och skär bildligt talat tänder. Nu väntar man på nästa plan. De krigiska känslorna tar överhand över de vårliga denna valborgsmässoafton. Det slumpar sig så att chefen för Västkustens marindistrikt kommer på inspektion några timmar senare. Var förvissad om, käre läsare, att tillfället begagnades för att begära luftvärn för batteri XV. Det nyss inträffade är tillräcklig motivering.

Ja, detta var några glimtar från den spänningsmättade tid, våren 1940, då västkusten på en enda natt förvandlades från Lä- till Lovartssida. Sådana snabba kantringar kan fö inträffa även i ett eventuellt kommande krigsläge. Visst brast det här och där en del, men den goda viljan var det inget fel på. Av befolkningen på platsen mottogs denna förstärkning av kustförsvaret med märkbar tacksamhet. Marstrandsbornas förtroende för dessa lätta kanoners prestationsförmåga kände knappast några gränser. När batterichefen en gång stod i begrepp att avresa från Marstrand för tjänsteuppdrag i Göteborg, stultade det fram en gammal fiskargubbe sägande: "Lyttnanten åker väl inte ifrån oss med sina kanoner?" Fänriken tog snart den orolige västkustbon ur hans villfarelse och denne vaggade iväg i den fasta förvissningen, att då var det ingen fara längre, att tysken skulle komma och ta hans Marstrand.